

Юриспруденція. 2015. № 16. Т. 1. С. 25–29.

2. Руденко М. В. Організаційні форми адвокатської діяльності у країнах Європи (Німеччина, Швеція, Австрія). *Форум права*. 2016. № 2. С. 168–174. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2016_2_27.pdf (дата звернення: 27.10.2021).

3. Іваницький С. О. Теоретичні основи організації адвокатури в Україні: принципи та система : монографія. Київ : Інтерсервіс, 2017. 800 с.

Тютіна Вікторія Олександрівна,

*курсант навчально-наукового
інституту № 3 Національної
академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Тихомиров Денис Олександрович,
доцент кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук*

ЗЛОЧИН І КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОСТУПОК: АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ

З початку свого заснування кримінальне законодавство постійно змінювалось. У класичній моделі, яку ми бачимо сьогодні, Кримінальний кодекс України містить велику кількість складів злочинів (правопорушень), які своєю чергою мають поділ на злочини невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі. Слід звернути увагу на те, що з усього масиву правопорушень, частіше вчиняють злочини невеликої тяжкості, які через особливості свого розслідування здатні гальмувати процес розслідування тяжких правопорушень.

Для спрощення процедури розслідування злочинів невеликої тяжкості в Україні було впроваджено інститут кримінальних проступків. Поява новели кримінальних проступків широко обговорюється серед відомих науковців, які висловлювали ряд негативних і позитивних думок з приводу класичної моделі злочину та нововведень, пов'язаних із зміною законодавства про кримінальну відповідальність.

Відповідно до ч. 1 ст. 11 Кримінального кодексу України (далі – КК України) кримінальним правопорушенням слід вважати передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення. Законодавчо закріплене поняття злочину не у повному об'ємі охоплює коло специфічних ознак, за якими дію або бездіяльність можна вважати злочинною.

Злочин обов'язково має бути виражений у реальній дії або бездіяльності суб'єкта, адже формально думки, переконання та міркування особи без реальної

діяльності та усвідомлення протиправності своїх дій не можуть завдати шкоди суспільним інтересам. Особа, яка вчиняє злочин характеризується наявністю у неї вольових ознак та усвідомлення суспільної небезпечності вчинюваного нею діяння. Щодо суспільної небезпечності, то таке діяння має наслідками реальне заподіяння шкоди суспільним інтересам або наявність можливості такого заподіяння в подальшому. Також, діяння вчинене суб'єктом злочину має міститися у Кримінальному кодексі України, як основному законі про кримінальну відповідальність, адже саме КК України гарантує перелік складів злочинів за вчинення яких обов'язково настає кримінальна відповідальність. Ця ознака впливає із загальновідомого правового принципу *Nulla poena sine lege* (з лат. переклад), який передбачає що немає покарання за діяння, що не заборонені законом.

Здійснивши аналіз вищезазначених ознак, можна сформулювати правове визначення злочину. Так, злочином є реальна, протиправна, визначена законом, карана, винна, суспільно небезпечна дія або бездіяльність, вчинювана суб'єктом злочину, тобто фізичною, осудною особою, яка вчинила злочин у віці, з якого настає кримінальна відповідальність.

Відповідно до ч. 2 ст. 12 КК України кримінальним проступком є «діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі» [2]. Разом із тим, після запровадження такої реформи у органах Національної поліції України з'явився особливий суб'єкт – дізнавач, який уповноважений здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків за новими правилами. Запровадження інституту кримінальних проступків здійснювалось на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень».

Переходячи до аналізу відмінностей злочинів та кримінальних проступків слід вказати, що на практиці кримінальні проступки мають менший ступінь суспільної небезпечності. Тобто, суспільна небезпека при їх вчиненні фактично не виникає, що здійснює значно менший вплив на суспільні інтереси. Характер покарання за вчинення кримінального проступку також відрізняється. Позбавлення та обмеження волі особи при вчиненні кримінальних проступків не застосовується. «До особи, яка підозрюється у вчиненні проступку, можуть бути застосовані запобіжні заходи у вигляді особистого зобов'язання та особистої поруки, а домашній арешт, застава чи тримання під вартою застосовуються в разі вчинення особою злочину» [4].

Не менш вагомою відмінністю є порядок досудового розслідування кримінальних проступків. При здійсненні досудового розслідування дізнавачам дозволяється здійснювати певні дії ще до внесення відомостей про правопорушення до ЄРДР, до яких можна віднести: відібрання пояснення; знімання показань технічних приладів; вилучення знаряддя і засобів вчинення проступку. Також законом дозволяється проведення НСРД у тому числі без дозволу суду: зняття відомостей з електронних інформаційних систем або її

частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту; з дозволу суду: установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу. Розслідування кримінальних проступків здійснюється за загальним правилом – до 72 годин з дня повідомлення особі про підозру.

Злочини в даному випадку мають більш серйозний вплив на суспільні інтереси та наносять більшу шкоду. Особа, яка вчинила злочин підлягає суворішому покаранню за КК України, що полягає у обмеженні та позбавленні волі на відповідний строк, а у випадку досудового розслідування до особи може застосовуватись тримання під вартою. Досудове розслідування злочину здійснюється слідчими підрозділами у значно більший термін відповідно до ступеня тяжкості злочину та відповідно до ч. 3 ст. 214 Кримінального процесуального кодексу України «здійснення досудового розслідування, крім випадків, передбачених цією частиною, до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом» [3]. Тобто, слідчому не дозволяється здійснювати досудове розслідування до внесення відомостей до ЄРДР (окрім огляду місця події), що значно уповільнює процес розслідування. У дізнавачів натомість така можливість передбачена законом.

На сьогодні одним з вагомих недоліків інституту кримінальних проступків вважається невідповідність способу досудового розслідування проступків за Кримінальним процесуальним кодексом України загальновизнаним Конституційним нормам. Адже в Конституції України навіть після запровадження такої реформи кримінального права існує лише одне єдине законодавчо закріплене поняття злочину. Кримінальні проступки не висвітлюються та не згадуються у нормах основного закону, і тому виникає суперечність щодо застосування обмежень конституційних прав до осіб, які вчиняють саме проступки. Стаття 62 Конституції України передбачає, що «особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню доти, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду» [1]. Ця конституційна норма фактично не поширюється на проступки.

Обширні недоліки мають і норми КК України, які в свою чергу містять не досить коректні норми по відношенню до проступків. Так, візьмо до уваги ч. 4 ст. 80 КК України, яка передбачає, що перебіг давності переривається, якщо до закінчення строків, зазначених у частинах першій та третій цієї статті, засуджений вчинить новий злочин. В даній статті підкреслюється обов'язкове вчинення особою саме злочину, тобто фактично вчинення кримінального проступку не має правових наслідків для перебігу строків давності за законом.

Ще одним недоліком законодавця є ігнорування Закону України «Про застосування амністії в Україні» оскільки в ньому висвітлюється лише поняття злочин. Можна зробити висновок, що при вчиненні проступку особа не буде підлягати звільненню за амністією, тобто законодавець допускає певну дискримінацію по відношенню до проступків, адже за більш вагомі правопорушення (злочини) законом передбачене таке звільнення, а за вчинення

дрібних проступків, ні. Особливістю також є те, що за готування до вчинення кримінального проступку (на відміну від злочину) особа не притягатиметься до відповідальності. Також формою дискримінації для деяких громадян слід вважати випадки, коли штраф буде у розмірі до 3000 н. м. д. г. Тобто, якщо особа вчинила злочин, то вона має судимість протягом року після сплати штрафу. А якщо вчинений проступок, то судимість буде автоматично погашено після виплати штрафу.

Прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» здійснило реформу кримінального законодавства. Законодавцем хоч і формально врегульовано питання розмежування проступків та злочинів. Здійснений аналіз положень законодавства загалом визначає їх недосконалу визначеність та неготовність до повноцінного та раціонального використання інституту кримінального проступку. Також, більшість вчених підтримують концепцію створення нового та окремого нормативного акту, який має закріплювати всі види кримінальних проступків у порівнянні зі злочинами та правила їх досудового розслідування. Це дозволило б виправити та скорегувати недоліки у законодавстві та врешті решт запровадити кримінальні проступки на рівні з іншими правопорушеннями.

Список використаних джерел

1. Конституція України: за станом на 01.01.2020 / Верховна Рада України / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Кримінальний кодекс України: за станом на 04.10.2021 / Верховна Рада України / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: за станом на 04.10.2021 / Верховна Рада України / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Бегма А. П., Муляр Г. В., Ховпун О. С. Кримінальні проступки як новела кримінального та кримінально-процесуального законодавства. *Часопис Київського університету права* 2020. № 2. С. 365 – 368. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/download/442/417>.

